

sőt oratorikus előadásmódjához, s egyúttal a tárgyias realizmustól való eltávolodásához. Amit azonban elveszít egyfelől az elemzés pontosságában és objektivitásában, azt megnyeri másfelől a személyesség sodrával és meggyőző erejével. Az oly sokat kárhoztatott kulcsszerűség, a személyesség és a hevület meggyőző és állásfoglalásra készítő művészi erővé válik.

A művek „egységét megbontó vulkanikus kitörések” tehát nemcsak művészi hibák forrásaivá válhatnak, hanem az ábrázolás szuggesztivitását növelő alanyisággá: „Látásmódja, ábrázolási eljárásai egymagukban állottak a korban, s a modern próza felé mutattak az írói szubjektum erőteljes érvényre juttatásával, a kifejezőeszközök szerepének megnövelésével, az olvasóval való személyes kapcsolat új eszközeinek alkalmazásával.” Dávid Gyula végső konklúziója a Tolnai-irodalom nagyszabású eredménye. Miután Tolnai realizmusa, minden részeredménye ellenére is fogyatékosnak mutatkozik, egy másik megközelítéssel, szubjektivitásának hangsúlyozásával sikerül őt bekapcsolni a magyar regényirodalom fejlődésébe. Dávid Gyula könyve tehát az irodalomtörténet ritkán megvalósuló produkciói közül való: az életrajz, a filológia területéről kiindulva mond maradandó érvényűt Tolnai regényeiről és még tágabban: írói alkatáról és fejlődéstörténeti helyéről. (*Kriterion*, 1974.)

IMRE LÁSZLÓ

